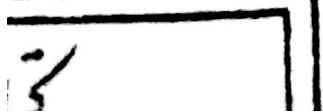

سیره پژوهی در غرب

گزیده‌ی متن و منابع

تدوین و ویرایش:

مرتضی کریمی‌نیا

فهرست مطالب

۱ - «گرایش‌ها و روش‌ها در مطالعات سیره» نوشته‌ی مرتضی کرمی‌نیا	۱
۲ - «حضرت محمد(ص): کتاب مقدس و پیام او بر اساس دفاعیات عربی و سریانی مسیحی، در قرن اول زمامداری عباسیان» نوشته‌ی اُری رین، ترجمه و تلخیص محمد‌کاظم رحمتی	۲
۳ - «نکات درباره‌ی قانون نامه‌های مدینه» نوشته‌ی آر. بی. سرجینت، ترجمه و تلخیص محمد‌کاظم رحمتی	۳
۴ - «اعتقاد به خدای برتر در مکده‌ی پیش از اسلام» نوشته‌ی ویلیام مونتگمری وات، ترجمه و تلخیص سعید زعفرانی‌زاده	۴
۵ - «ناپدید شدن و کشف دوباره‌ی زمزم و چاه کعبه» نوشته‌ی جرالد آر. هاوینگ، ترجمه و تلخیص سید مهدی مصطفوی	۵
۶ - «آیا پیش از هجرت قریش با انصار عهد و پیمان بسته بودند؟» نوشته‌ی مایکل لکر، ترجمه و تلخیص دکتر ابوالفضل حری	۶
۷ - «مواضع رو در روی قانون‌گذاران: خلیفه و سنت پیامبر: عمر و سنت محمد» نوشته‌ی آوراهام حکیم، ترجمه و تلخیص دکتر ابوالفضل حری	۷
۸ - «تاریخ‌گذاری تفسیر منسوب به ابن عباس: چند نکته‌ی تکمیلی» نوشته‌ی هارالد موتسکی، ترجمه‌ی مرتضی کرمی‌نیا	۸
۹ - «تاریخ و سنت مقدس زندگینامه‌ی دشوار محمد(ص)» نوشته‌ی ژاکلین شابی، ترجمه، تلخیص و نقد دکتر ابوالفضل خوشمنش	۹
۱۰ - مقدمه‌ی سرویر استار نوشته‌ی مرتضی کرمی‌نیا	۱۰
۱۱ - «سیری اجمالی در سیره‌نگاری پیامبر اسلام در غرب» نوشته‌ی اُری رین، ترجمه و تلخیص محمد‌کاظم رحمتی	۱۱

- ۱۰ - «خبران یهودی و مسیحی محمد: بازخوانی موضوع بررسی شده توسط آلویز اشپرنگر و تئودور نلذکه»، ۱۲۹.....
نوشته‌ی کلود ژیلیو، ترجمه، تلخیص و نقد دکتر ابوالفضل خوش‌منش
- ۱۱ - «روایت تاریخی حدیبیه؛ پژوهشی درباره‌ی گزارش عروة بن زبیر».....۱۴۱.....
نوشته‌ی اندریاس گُرکه، ترجمه و تلخیص سیدعلی آقایی
- ۱۲ - «بازسازی نخستین متون سیره: «هجرت» در اخبار عروة بن زبیر».....۱۵۵.....
نوشته‌ی اندریاس گُرکه و گرگور شوئلر، ترجمه و تلخیص دکتر فرهنگ مهروش
- ۱۳ - «جامعه‌ی نخستین اسلامی: درآمدی به اصطلاح‌شناسی حدیثی خوتیر ینبل».....۱۶۱.....
نوشته‌ی خوتیر ینبل، ترجمه و تلخیص سیدعلی آقایی
- ۱۴ - «جست وجوی محمد تاریخی».....۱۷۵.....
نوشته‌ی فرانسیس ادوارد پیترز، ترجمه و تلخیص سیده زهرا مبلغ
- ۱۵ - «جمع و تدوین قرآن: بازنگری دیدگاه‌های غربی در پرتو تحولات جدید روش‌شناختی».....۱۸۵.....
نوشته‌ی هارالد موتسکی، ترجمه و تلخیص مرتضی کریمی‌نیا
- ۱۶ - «تاریخ‌گذاری روایات آخرالزمان».....۲۲۳.....
نوشته‌ی مایکل کوک، ترجمه‌ی مرتضی کریمی‌نیا
- ۱۷ - «مقتل ابن أبي الحقيق بر اساس اصالت و اعتبار برخی گزارش‌های مغازی».....۲۳۹.....
نوشته‌ی هارالد موتسکی، ترجمه و تلخیص مرتضی کریمی‌نیا
- ۱۸ - «سیره اهل الکساء: نخستین منابع شیعی درباره‌ی زندگی نامه‌ی پیامبر».....۲۵۳.....
نوشته‌ی هارالد موتسکی، ترجمه و تلخیص فروغ پارسا
- ۱۹ - «درآمدی بر صلحنامه‌های اسلامی در زمان فتوحات».....۲۶۷.....
نوشته‌ی ماهر جرّار، ترجمه و تلخیص محمدحسن محمدی مظفر
- نوشته‌ی وداد قاضی، ترجمه و تلخیص اسماعیل باغستانی

مقدمه‌ی سرویر استار

نگاه غربیان به سیره‌ی نبوی، سنت اسلامی و روش ایشان در حدیث پژوهی دو دوره‌ی مهم را پشت سر گذاشته است. نخست دوره‌ی اعتماد بر منابع حدیثی و تاریخی و دوم دوره‌ی تشکیک در اصالت تاریخی منقولات روایی با توجه به آثار گلدتسهیر (Goldziher) و شاخت (Schacht). با این همه، شاید بتوان گفت در دهه‌های اخیر با آثار کسانی چون ینبل (Juynboll) و موتسکی (Motzki) تلفیق و تصحیحی از این دو نگرش در پژوهش‌های اسلام‌شناسی رواج یافته است.

مسلمانان نیز چه در حوزه‌ی کشورهای اسلامی و چه در کشورهای غربی و سنت دانشگاهی ایشان، به سیره، حدیث نبوی و دیگر شاخه‌های مرتبط در علوم اسلامی توجه بسیار داشتند. مراد از ایشان در این نوشتار، تنها آن دسته از محققان مسلمان است که آثار خود را به یکی از زبان‌های اروپایی انتشار داده‌اند یا نوشه‌هایشان به این زبان‌ها ترجمه شده است.

اکنون پس از یکی دو قرن انتشار آثار اروپایی دربار حدیث، سیره و سنت نبوی، ادبیاتی نسبتاً غنی پدید آمده است که پژوهش‌گران این حوزه را از آشنایی، فهم، نقد و سنجه‌ش آن گریزی نیست. این مهم وقتی ضرورت خود را بیشتر می‌غایاید که بدیاد آوریم عالمان اسلامی در سده‌های مختلف همواره خود را ملزم به شناخت و پاسخگویی شباهات و اعتراضات دیگران (بهویژه یهود و نصارا) در باب قرآن و سنت می‌دانستند. بیفزاییم که آشنایی و ترجمه‌ی این متون گاه برای مسلمانان فواید علمی و روش‌شنা�ختی مهمی به همراه دارد که شاید سال‌ها از متون آموزشی و پژوهشی ما غایب بوده است.

مجموعه‌ی حاضر گزیده‌های از نونه مقالات مهم از گرایش‌ها و حوزه‌های مختلف سیره‌پژوهی، حدیث‌پژوهی و شناخت تاریخ صدر اسلام در میان غربیان است. بیشتر این آثار در دهه‌های آخر قرن بیستم و بدخی در آغاز قرن بیست و یکم انتشار یافته‌اند. با آنکه غنی‌توان این مجموعه را آینه‌ی تمام نمای سیره‌پژوهی در غرب دانست، اما بی‌شك بدخی از مهم‌ترین مسئله‌ها، روش‌ها و نظریه‌های محققان غربی از سه گرایش مختلف را در این میان می‌توان یافت.

ترددیدی نیست که انتشار این مجموعه هیچ مخاطب عامی را در نظر ندارد. هدف اصلی از انتشار اصل مقالات و چکیده یا ترجمه‌ی فارسی آن‌ها، آشنایی و استفاده‌ی علمی محققان حوزه و دانشگاه با بدخی (و نه تمام) آثار اسلام‌شناسان غربی در حوزه‌ی سیره‌ی نبوی است تا هم از مزایای علمی آن بهره‌مند گردند و هم با درنهادن تقدّها و سنجه‌های خود، فضای علمی و

گفتگوی داخل و خارج را رونق دهند. هم از این‌رو، انتشار این مطالعات و پژوهش‌ها به منزله صحه گذاردن بر تمامی محتوای آن‌ها نیست.

فهرستی از عنوانین و موضوعات مقالات در این مجموعه به قرار زیر است:

۱. «مقدمه: سیری اجمالی در سیره‌نگاری پیامبر اسلام در غرب»، نوشته‌ی مرتضی کریمی‌نیا
۲. «گرایش‌ها و روش‌ها در مطالعات سیره»، نوشته‌ی اُری رُبین، ترجمه و تلخیص محمد‌کاظم رحمتی

Uri Rubin, <Introduction: The Prophet Muḥammad and the Islamic Sources>, in *The Life of Muḥammad*, ed. Uri Rubin, Aldershot: Ashgate, 1999, pp. xiii-xlvi.

۳. «پیامبر اسلام: کتاب مقدس و پیام او بر اساس دفاعیات عربی و سریانی مسیحی»، در قرن اول زمامداری عباسیان»، نوشته‌ی سیدنی گریفیث، ترجمه و حید صفری

Sidney H. Griffith, <The Prophet Muḥammad: his Scripture and Message

According to the Christian Apologies in Arabic and Syriac from the First Abbasid Century>, in *The Life of Muḥammad*, ed. Uri Rubin, Aldershot: Ashgate, 1999, pp. 345-392.

۴. «نکات درباره قانون‌نامه‌های مدینه»، نوشته‌ی آر. بی. سرجینت، ترجمه و تلخیص محمد‌کاظم رحمتی

R.B. Serjeant, <The Sunnah Jāmi‘ah: Pacts with the Yathrib Jews, and the Tabrīm of Yathrib: Analysis and Translation of the Documents Comprised in the So-Called “Constitution of Medina”> in *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 41 (1978) pp. 1-42.

۵. «اعتقاد به خدای برتر در عربستان پیش از اسلام»، نوشته‌ی ویلیام مونتگمری وات، ترجمه و تلخیص سعید زعفرانی‌زاده

W. Montgomery Watt, <Belief in “High God” in Pre-Islamic Mecca>, in *Journal of Semitic Studies* 16 (1971) pp. 35-40.

۶. «ناپدید شدن و کشف دوباره‌ی زمزم و چاه کعبه»، نوشته‌ی جرالد آر. هاوینگ، ترجمه و تلخیص سید مهدی مصطفوی

G.R. Hawting, <The Disappearance and Rediscovery of Zamzam and the “Well of the Ka‘ba”>, in *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 43i (1980) pp. 44-54.

۷. «آیا پیش از هجرت قریش با انصار عهد و پیمان بسته بودند؟»، نوشته‌ی مایکل لکر، ترجمه و تلخیص دکتر ابوالفضل حری

Michael Lecker, <Did the Quraysh Conclude a Treaty with the Anṣār Prior to the Hijra?>, in *The Biography of Muḥammad: The Issue of the Sources*, ed. Harald Motzki, Leiden: E.J. Brill, 2000, pp. 157-169.

۸. «مواضع رو دروی قانون‌گذاران: خلیفه و سنت پیامبر: عمر و سنت محمد»، نوشته‌ی آوراهام حکیم، ترجمه و تلخیص دکتر ابوالفضل حری.

- Avraham Hakim, <Conflicting Images of Lawgivers: The Caliph and the Prophet; Sunnat ‘Umar and Sunnat Muḥammad>, in *Method and Theory in the Study of Islamic Origins*, ed. Herbert Berg, Leiden: E.J. Brill. 2003, pp. 159-177.
۹. «تاریخ گذاری تفسیر منسوب به ابن عباس: چند نکته‌ی تکمیلی»، نوشه‌ی هارالد موتسکی، ترجمه‌ی مرتضی کریمی‌نیا
- Harald Motzki, <Dating the So-Called *Tafsīr Ibn ‘Abbas*: some Additional Remarks>, in *Jerusalem Studies in Arabic and Islam* 32 (2006) pp. 147-163.
۱۰. «تاریخ و سشت مقدس: زندگینامه‌ی دشوار محمد»، نوشه‌ی ژاکلین شابی، ترجمه، تلخیص و نقد از دکتر ابوالفضل خوشمنش
- Jacqueline Chabbi, <Histoire et tradition sacréé: la biographie impossible de Mahomet>, in *Arabica* 43i (1996) pp. 189-205.
۱۱. «مخبران یهودی و مسیحی محمد: بازخوانی موضوع بررسی شده توسط آلویز اشپرنگر و تئودور نلداکه»، نوشه‌ی کلود ژیلیو، ترجمه، تلخیص و نقد دکتر ابوالفضل خوشمنش Claude Gilliot, <Les “informateurs” juifs et chrétiens de Muḥammad. Reprise d’un problème traité par Aloys Sprenger et Theodor Nöldeke>, in *Jerusalem Studies in Arabic and Islam* 22 (1998) pp. 84-125.
۱۲. «روایت تاریخی حدیبیه، پژوهشی درباره‌ی گزارش عروة بن زیب» نوشه‌ی اندrias Andreas Görke, <The Historical Tradition About al-Hudaybiya: A Study of ‘Urwa b. Zubayr’s Account>, in *Method and Theory in the Study of Islamic Origins*, ed. Herbert Berg, Leiden: E.J. Brill. 2003, pp. 240-275.
۱۳. «بازسازی نخستین متون سیره: «هجرت» در اخبار عروة بن زیب»، نوشه‌ی اندrias Andreas Görke and Gregor Schoeler, <Reconstructing the Earliest *sīra* Texts: the Hijra of the Corpus of ‘Urwa b. Zubayr> in *Der Islam* 82 (2005) pp. 209-220.
۱۴. «جامعه‌ی نخستین اسلامی: درآمدی به اصطلاح‌شناسی حدیثی خوتیر ینبُل»، نوشه‌ی خوتیر ینبُل، ترجمه و تلخیص سیدعلی آقایی Gautier A. Juynboll, <Early Islamic Society as Reflected in its Use of *Isnāds*> in *Le muséon: revue d’études orientales* 107i-ii (1994) pp. 151-194.
۱۵. «جست وجوی محمد تاریخی»، نوشه‌ی فرانسیس ادوارد پیترز، ترجمه و تلخیص سیده زهرا مبلغ F.E. Peters, <The Quest of the Historical Muḥammad> in *International Journal of Middle East Studies* 23iii (1991) pp. 291-315.

۱۶. «جمع و تدوین قرآن: بازنگری دیدگاه‌های غربی در پرتو تحولات جدید روش‌شناختی»، نوشه‌ی هارالد موتسکی، ترجمه‌ی مرتضی کریمی‌نیا.

Harald Motzki, <The Collection of the Qur'an: A Reconsideration of Western Views in Light of Recent Methodological Developments>, *Der Islam* 78 (2001) pp. 1-34.

۱۷. «تاریخ‌گذاری روایات آخرالزمان»، نوشه‌ی مایکل کوک، ترجمه و تلخیص مرتضی کریمی‌نیا.

Michael Cook, <Eschatology and Dating of Tradition>, [Reprinted] in *Hadīth: Origins and Developments*, ed. Harald Motzki, Aldershot: Ashgate, 2004, pp. 217-241.

۱۸. «مقتل ابن‌أبی‌الحقیق بر اساس اصالت و اعتبار برخی گزارش‌های مغازی»، نوشه‌ی هارالد موتسکی، ترجمه و تلخیص فروغ پارسا

Harald Motzki, <The Murder of Ibn Abī l-Huqayq: On the Origin and Reliability of some *Maghāzī*-Reports>, in *The Biography of Muhammad: The Issue of the Sources*, ed. Harald Motzki, Leiden: E.J. Brill, 2000, pp. 170-239.

۱۹. «سیرة اهل الکسائ: نخستین منابع شیعی درباره‌ی زندگی نامه‌ی پیامبر»، نوشه‌ی ماهر جرار، ترجمه و تلخیص محمدحسن محمدی مظفر

Maher Jarrar, <“Sirat Ahl al-Kisā” : Early Shī‘ī Sources on the Biography of the Prophet>, in *The Biography of Muhammad: The Issue of the Sources*, ed. Harald Motzki, Leiden: E.J. Brill, 2000, pp. 98-153.

۲۰. «درآمدی بر صلحنامه‌های اسلامی در زمان فتوحات»، نوشه‌ی وداد قاضی، ترجمه و تلخیص اسماعیل باغستانی

Wadad Kadi, 1(1988), pp. 47-113.
 در اینجا برخود لازم می‌دانم از تمامی همکارانی که طی ۲ سال گذشته در مشاوره، معرفی و تهیی مقالات، تلخیص و ترجمه مقالات، بازنگری و ارائه‌ی پیشنهادات خود، مرا در به سامان رساندن این مجموعه یاری تام دادند سپاس بگزارم. اغلب اینان خود در ترجمه و تلخیص مقالات حاضر سهی داشته‌اند. تشکر ویژه‌ی من از مسئولان امر در معاونت پژوهشی مجمع تقریب مذاهب اسلامی، و سایر همکاران این معاونت است که با همدهی و سعدی صدر از آغاز تا انجام این پروژه با مجری و محققان آن همراهی کردند و در انتشار هرچه بهتر این مجموعه کوششی بلیغ ورزیدند. توفیق روزافزون ایشان را از خداوند منان خواهانم.

مرتضی کریمی‌نیا

خرداد ۱۳۸۶

سیری اجمالی در سیره‌نگاری پیامبر اسلام در غرب

مرتضی کریمی‌نیا

سیره و تاریخ زندگانی هر یک از پیامبران بزرگ، چنان با روح و آموزه‌های اساسی دینشان عجین شده است که شناخت دقیق هر یک از آن‌ها بدون دیگری ناممکن، و یا دست‌کم، ناقص است. این نکته علاوه بر ادیان بزرگ ابراهیمی چون یهودیت، مسیحیت و اسلام، در پاره‌ای از ادیان شرقی چون بودیسم، به نحو ضعیف‌تری صادق است. اما آنچه در این مقال مهم است، سیره‌نگاری پیامبر اکرم در فرهنگ اسلامی و بررسی مشکلات و محدودیت‌های آن از چشم غربیان است.

پژوهش در تاریخ و سیره‌ی پیامبر اکرم در غرب، مسبوق به پیشینه‌ای بلند از تحقیقات تاریخی درباره‌ی زندگی دو پیامبر بزرگ یعنی حضرت موسی و حضرت عیسی (ع) است. طی ۴۰ سال گذشته پژوهش‌های متعدد شناختی، تاریخی و انتقادی در دو دین یهودیت و مسیحیت، تحولات فراوانی را پشت‌سر گذاشته و متون مقدس این ادیان، یعنی تورات و انجیل را عرصه‌ی انواع موشکافی‌های علمی، باستان‌شناسی، ادبی (از منظری سکولار و غیردینی) کرده است. این امر گاه چنان صورت افراطی به خود گرفته است که برخی محققان در وجود تاریخی پیامبری چون عیسی (ع) نیز تردید کرده‌اند. با این همه، یک نکته را می‌توان مورد اتفاق تمام یا اکثربیت محققان جدید دانست: تاریخ ادیان بزرگی چون یهودیت و مسیحیت «تاریخ نجات» (Salvation History) است. از نظر محققان یهودیت و مسیحیت، تاریخ این ادیان و بهویژه کتاب آسمانی آن‌ها، بیان‌کننده‌ی تاریخی صرف — آن‌گونه که مورخان سکولار در صدد ثبت‌ش هستند — نیست، بلکه این متون بیش‌تر در صدد بیان نقش نجات‌بخش خداوند در حوادث تاریخ است. فی‌المثل در تاریخ یهود، سرگذشت بنی‌اسرائیل در تمام مراحل آن، عرصه‌ی حضور خداوند در تاریخ و نجات این قوم در سخت‌ترین شرایط است. همچنین از نظر مسیحیان، تاریخ نجات با تجسس خداوند در عیسی